

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ ДС/СС 05/4-02 бр. 1544/1-XIV/6 14.11.2013. године	
---	--

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој VIII редовној седници, одржаној дана 14.11.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: СРЕМСКИ САНЦАК У XVI ВЕКУ, кандидата мр Небојше Шулетића и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.02.2009. године.

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

<u>Доставити:</u> 1x Универзитету у Београду 1x Комисији 1x Стручном сараднику за докторске дисертације 1x Шефу Одсека за правне послове 1x Архиви	ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА Проф. др Милош Арсенијевић
---	---

Факултет <u>Филозофски</u>	УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
04/1-2 бр.6/2408	Веће научних области
(број захтева)	друштвено-хуманистичких наука
15.11.2013.	(Назив већа научних области коме се захтев упућује)
(датум)	

ЗАХТЕВ

за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Небојше (Слободан) Шулетића

(име, име једног од родитеља и презиме)

КАНДИДАТ

Небојша (Слободан) Шулетић

(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Сремски санџак у XVI веку

Универзитет је дана 21.06.2011. својим актом под бр 06-6255/25 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Сремски санџак у XVI веку

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Небојше (Слободан) Шулетића

(име, име једног од родитеља и презиме)

образована је на седници одржаној 26.09.2013. одлуком факултета под бр 1217/1-XVI/4 у саставу:

Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1. др Војин Дабић	ванредни проф.	исто	Филозофски ф.
2. др Радослав Љушић	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3. Др Љиљана Чолић	редовни проф.	оријенталист ика	Филолошки ф.

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 14.11.2013.

Прилог: 1. Извештај комисије са предлогом 2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја 3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.	ДЕКАН ФАКУЛТЕТА Проф. др Милош Арсенијевић
--	---

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ

На предлог Одељења за историју, Наставно-научно веће Филозофског факултета је на својој VII редовној седници, која је одржана 26. септембра 2013. године, изабрало чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације докторанда мр Небојше Шулетића – *Сремски санџак у XVI веку*. За чланове Комисије су изабрани: др Војин Дабић, ванредни професор на Филозофском факултету у Београду и ментор кандидата, др Радослав Љушић, редовни професор на Филозофском факултету у Београду и др Љиљана Чолић, редовни професор на Филолошком факултету у Београду. Комисија је прегледала предату дисертацију и има част да Већу поднесе

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Докторанд мр Небојша Шулетић је рођен 1976. године у Београду. На Одељењу за историју Филозофског факултета у Београду је дипломирао 2002, а од 2006. године је на истом Одељењу запослен као асистент–приправник. Магистрирао је 2008, одбра- ном рада под насловом *Пећка патријаршија крајем XVII и почетком XVIII века*, после чега је унапређен у сарадничко звање асистента. Бави се изучавањем историје српског народа у новом веку, с ужим усмерењем на раздобље XVI–XVIII века. Аутор је више радова из области црквене, демографске и економске историје југоисточне Европе под турском влашћу, и неколико десетина истраживачких биографија које су објављене у *Српском биографском речнику* Матице српске. Управни одбор ове установе, изабрао га је за члана Лексикографског одбора 2008, и по други пут 2012. године.

Израду докторске дисертације *Сремски санџак у XVI веку*, Наставно-научно веће је на предлог Одељења за историју и уз сагласност Универзитета, докторанду одобрило на својој XXVI редовној седници, која је одржана 24. септембра 2009. године.

Предата дисертација је написана на српском језику, ћириличним писмом и обликована у складу с *Упутством за обликовање докторске дисертације*. Рад је паги-ниран од Увода до завршетка на страници 321, после које су приложене краћа биогра-фија аутора, и потписане изјаве: *О ауторству*, *О истоветности штампане и електро-нске верзије рада* и *О коришћењу*. Рад је писан с научним апаратом, а поред основног текста садржи и 72 табеле, три графикана, карту и четири факсимила докумената.

2. Предмет и циљ дисертације

Сремски санџак је у раздобљу од средине XVI до првих деценија XVIII века био једна од неколико турских административних јединица, чије су се територије делими-чно или у целости налазиле на подручју данашње Републике Србије. Један од најбољих познавалаца турских извора за историју средњег Подунавља у XVI веку – Брус Мекго-уен (Bruce McGowan), који је 1983. године објавио један од шест сачуваних *опишних пописа* тимарских пореза из Сремског санџака, сматрао је да су у првим годинама вла-давине султана Селима II (1566–1574) становништво ове области скоро у потпуности чинили Срби (B. Mc Gowan, *Sirem Sancağı Mufassal Tahrir Defteri*, Ankara 1983, LI). Ове чињенице, као и околност да је топономастика Срема из XVI века релативно добро очувана, а захваљујући историјско-географским студијама Деже Чанкија (Dezső Csánki), Душана Поповића, Георга Хелера (Georg Heller) и Карла Неринга (Karl Nehring) и релативно добро систематизована, определила је ментора и кандидата, да после прелиминарних истраживања која је кандидат спровео у Архиву Председништва владе у Истанбулу, за предмет истраживања дефинишу овај део српског етничког простора. Тим пре, што су наведене околности кандидату пружиле могућност, да усмери пажњу на проблемске целине које су у историографији до сада биле занемарене или у постоје-ћој литератури нису биле обрађене у складу са стандардима модерне историјске мето-дологије. Циљ дисертације је био да се кроз њу пружи преглед основних питања из историје Срема у XVI веку, сумирају резултати досадашњих научних истраживања и провери исправност неких раније постављених хипотеза, али више од тога – да се по

први пут дефинишу основни елементи демографских и економских структура на српском етничком простору XVI века. Ови резултати не само да су били неопходни за утемељење демографских студија, историје села и аграра на простору југоисточне и средње Европе под турском влашћу, већ представљају и одговор на позив, који најзначајнији светски истраживачи економске историје XVI–XVIII века већ деценијама, посредно или непосредно, кроз своје текстове упућују колегама из југоисточне Европе. Иако је за реализацију таквог истраживања био потребан висок ниво општег и научно-методолошког образовања и искуства, слободни смо да приметимо, да је кандидат у потпуности испунио постављене циљеве.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

С обзиром на циљеве и природу истраживања, које је требало да буде фокусирано на мало изучавану тематску област – демографску и економску историју српског етничког простора у XVI веку, аутор није имао ни методолошко оправдање, нити могућност да пажњу усмерава на дефинисање и проверу већег броја конкретних хипотеза. Као хипотезе су у основном сегменту рада могли само условно да му послуже прелиминарни закључци и претпоставке малобројних истраживача који су се дотицали садржаја основне тематске целине или резултати сличних изучавања других делова европског простора у XVI веку. У том смислу посебну вредност има ауторова компарација података о аграрној производњи у Срему, с подацима до којих је дошао холандски историчар Б. Х. Шлихер ван Бат (Bernard Hendrik Slicher van Bath, 1910–2004) за подручја у западној, средњој и источној Европи. Аутор је закључио, да је однос између семена и просечног уroda житарица у Срему одговарао вредностима које је Ван Бат утврдио за немачке земље, где је поменути однос од средњег века до краја XVIII столећа био између 1:4 и 1:4,8. С обзиром да је економија у Отоманској држави XVI–XVIII века почивала на аграрној основи, једнако слабој или слабијој него што је био случај у средњој Европи, овај закључак је указао, да је превелики притисак државе на нејаку аграрну привреду, који је у већини апсолутистичких монархија у Европи био један основних узрочника такозване *Кризе XVII века*, у Турској био чинилац политичке и економске стварности већ у XVI столећу. Поменути притисак је у Отоманској држави подстакао унутрашње миграције великих размера и утицао на преобликовање српског

етничког простора, што је у санџацима јужно од река Саве и Дунава довело до значајног опадања густине насељености – једног од основних чинилаца економске стабилности раних модерних друштава.

Када је реч о дефинисању основних елемената демографских структура у Сремском санџаку, аутор је у мањој мери могао да се руководи хипотезама, јер се од њега, пре свега, очекивало да квантификује полазне вредности, које су неопходне за систематска истраживања већих просторних целина. Пошто је систематизовао садржаје турских фискалних пописа из друге половине XVI века, кандидат је формирао и анализирао електронску базу од неколико десетина хиљада јединица, које су му, између осталог, омогућиле да утврди, да је у Сремском санџаку 1568. године регистровано 10 264 пореских домаћинстава, а 8 689 две деценије касније. Проширивањем електронске базе и извођењем сложених прорачуна површине сремских пописних области и санџака у целини, утврдио је да је просечна густина насељености у Срему 1568. била 1,68, а 1590. године 1,45 домаћинстава по квадратном километру. То је први егзактан податак те врсте у науци, када је реч о деловима српског етничког простора под турском влашћу.

У другим сегментима истраживања, аутор је на основу изворног материјала и у мери у којој му је то његов садржај дозвољавао, требало да преиспита досадашње резултате у истраживању Сремског санџака. Између осталог, и да покуша да утврди датум оснивања санџака, који је већина аутора смештала у пету деценију XVI века и везивала за процес формирања Будимског ејалета (1541). На ово и низ других питања, аутор је понудио нове одговоре, на која ћемо указати кроз опис садржаја дисертације.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација *Сремски санџак у XVI веку* се састоји од Увода (стр. 1–12), основног текста који је подељен у два дела с насловима *Спољни оквири* (стр. 13–83) и *Унутрашње структуре* (стр. 84–299), и пописа коришћених извора и литературе (стр. 300–321). Аутор је у уводу представио предмет истраживања, начинио кратак осврт на до сада остварене научне резултате у изучавању Сремског санџака и дао критички преглед најважнијих извора за истраживање теме. Већ у овом делу текста је дао вредан допринос методологији рада с турским пореским пописима из XVI века, указу-

јући да структура њиховог садржаја у извесном броју случајева није аутентична. Уочио је да је приликом увезивања пописа Сремског санџака из 1568. године, заменом места двају табака хартије поремећен редослед страница рукописа, због чега је распоред његовог садржаја значајно измењен. Овим запажањем, аутор је исправио грешку, коју издавач пописа, Брус Мекгоуен, није приметио. Поред тога што је била извор научних заблуда, таква грешка би битно утицала на резултате компарација с подацима из других пописа Сремског санџака. На значај овог проблема, аутор је указао и на примеру пописа из 1552. године, где су отомански чиновници начинили исти пропуст.

Први део рада је подељен на три поглавља. У првом поглављу, под насловом *Почеци Сремског санџака* (стр. 14–26), аутор на основу литературе прави краћи резиме тока турског освајања Срема и Славоније у раздобљу између 1521. и 1536, с посебним освртом на покрет тзв. „цара“ Јована Ненаде из 1526/27. године. У том осврту, аутор је са солидном аргументацијом понудио и нова тумачења неких детаља из живота ове значајне, али недовољно познате личности. Целина се завршава анализом извора који сведоче о времену формирања Сремског санџака. Иако је утврдио да је санџак, по свој прилици, формално образован у другој половини 1545, односно почетком 1546. године, задржао је извесне резерве, наглашавајући да би стварање турских санџака пре требало схватати као процес, а не као догађај.

У другом поглављу, с насловом *Основе турског правног поретка* (стр. 26–44), аутор је направио неопходан увод у анализу правног и пореског система у Срему, које је приказао у трећем поглављу – *Порески систем у Сремском санџаку* (стр. 45–83). Овакав поступак је био оправдан због чињенице да сремске кануннаме нису довољно јасне у низу одредби којима су регулисане пореске обавезе хришћанске раје. Аутор је показао, између осталог, да је тзв. рајинска филурија, представљала компензацију и за цизју и за харач на земљу, две различите дажбине које су у Срему, као и у санџацима јужно од река Саве и Дунава биле разрезиване под заједничким именом.

И други део рада је подељен на три поглавља. По квалитету изнесених научних резултата и усмерености према раније дефинисаним циљевима, његов је садржај значајнији, па је и аутор, потпуно оправдано, овој целини дао више простора. У првом поглављу другог дела дисертације, под насловом *Насељеност* (стр. 84–152), аутор се бавио демографским структурама у Сремском санџаку, демографским променама и

њиховим главним узроцима, структурама појединачних пописних области и насеља, као и установама кнезова и црних мартолоша, а све резултате је прегледно изразио кроз већи број уредно начињених табела и графикана. У целини под насловом *Верска и етничка структура* (стр. 153–215), аутор је дефинисао географски распоред места која су била насељена становништвом муслиманске или хришћанских вероисповести, као и подручја у којима је већину чинило српско становништво. И овде су резултати прегледно изложени у низу табела и једној прегледној карти, која је употпунила и заокружила тематску целину. У трећем поглављу, под насловом *Економске структуре* (стр. 216–299), наглашава се ограниченост производних могућности сељака у XVI веку, разма-трају проблем мера и утега на подручју Сремског санџака и питања у вези са структу-ром и дистрибуцијом тимарских пореза.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Као што се може видети из претходног текста, дисертација у целости обилује новим чињеницама, идејама и тумачењима. Резултати су изнесени прегледно, а садр-жаји табела и графикана су пробрани у складу са значајем који имају за даље изуча-вање историје српског народа и прошлости југоисточне и средње Европе под турском влашћу. Како су у регионалној науци до сада била занемарена истраживања историјске демографије, економије, села и аграрне производње у XVI веку, у научним синтезама водећих светских историчара најчешће нису били приказивани подаци о демографским и економским приликама у југоисточној Европи XVI–XVIII века. Стога се може рећи да дисертација осетно испуњава једну од већих празнина у научној историографији и ствара солидан основ за даље изучавање ових важних тема.

6. Закључак и предлог

С обзиром да је дисертација у свему урађена према одобреној пријави, да је ори-гинално и самостално научно дело и да су се стекли услови за њену јавну одбрану, чла-новима Комисије је част и задовољство да Наставно-научном већу предложи, да се докторанду мр Небојши Шулетићу **одобри** усмена одбрана докторске дисертације *Сремски санџак у XVI веку* пред Комисијом у истом саставу. Том приликом чланови

Комисије ће кандидату изнети мање примедбе и сугестије, с циљем евентуалног побољшања садржаја дисертације.

У Београду, 10. 10. 2013. године

Чланови Комисије:

Ванредни професор, др Војин Дабић
Филозофски факултет у Београду
(Ментор и писац реферата)

Редовни професор, др Радош Љушић,
Филозофски факултет у Београду

Редовни професор, др Љиљана Чолић
Филолошки факултет у Београду